

THUIS IN HET LANDSCHAP

Landschapsbeheer
Groningen

De blauwe
verbinding

Samen de groene dorpsvisie
van Oosternieland
aankpakken

Inhoud

COLOFON
Jaargang 3 | december 2021
Thuis in het landschap verschijnt vier keer per jaar.

Uitgave
Landschapsbeheer Groningen
Roderwolderdijk 60
9744 TH Groningen
T (050) 534 51 99
info@landschapsbeheergroningen.nl

Redactie
Landschapsbeheer Groningen

Vormgeving
Create ID - Sandra Jonge Poerink

Fotografie
Marieke Kijk in de Vegte, Henk de Haan,
Landschapsbeheer Groningen

Ontvang je het magazine voortaan liever digitaal? Mail dan je gegevens naar info@landschapsbeheergroningen.nl.

- 04.** De verbinding tussen mens, overheid en landschap
- 06.** Het verhaal van het kerkepad Middelstum-Toornwerd
- 09.** Werken aan de Toukomst van Groningen
- 10.** Streekbeheer Eemsdelta
- 11.** Wat drijft de groene vrijwilliger?
- 12.** Samen de groene dorpsvisie van Oosternieland aanpakken
- 14.** Natuurwerkdag 2021
- 16.** De blauwe verbinding
- 18.** Samen kunnen we nog meer doen
- 19.** Botanisch schetsboek
- 20.** Ommetje: Ten Boer en kloosters

Verbinding

Kortgeleden was ik bij de start van de Natuurwerkdag in Middelstum. De Natuurwerkdag is een jaarlijkse, landelijke vrijwilligersdag. Dit jaar was het plan om de schooljeugd er meer bij te betrekken. Dat is aardig gelukt. Zo ook in Middelstum.

Om 9 uur 's ochtends stond een groep kinderen, natuurlijk samen met leerkrachten, ouders en de vrijwillige knotbrigade, klaar om met zaag en snoeischaar een hele reeks wilgen te knotten. Handschoenen aan, helmen op en luisteren naar de instructies van de voorman. En daar gingen ze. Onder toezien oog van bestuurders die ook zelf een wilg voor hun rekening namen. Niemand mopperde over de kou, de natte schoenen of het vroege tijdstip. Eerder het tegendeel: er hing een serene rust en gedrevenheid om de klus samen te klaren.

Het landschap is ons thuis. En als je daarin werkt geeft dat een goed gevoel. Samenwerken verbindt. Je gaat samen aan de slag en tijdens het werk ga je op zoek hoe je dit samen het beste kunt doen. De vakmensen voor het moeilijke werk, de vele handen voor het sjouwwerk en weer anderen die kennis en ervaring overdragen. Met allemaal hetzelfde doel wordt de gang erin gehouden, worden obstakels makkelijk aan de kant gelegd en wordt met plezier en humor de klus geklaard.

Werken in en aan het landschap verbindt. Of het nou in het veld is, of tijdens gebiedsbijeenkomsten of een concreet project. Gaandeweg ontstaat een mooie verbinding die het eindresultaat haar glans geeft.

In dit nummer vind je mooie voorbeelden van verbindingen, tussen inwoners en professionals, tussen beleidsmakers en uitvoerders, tussen jong en oud. En als dat nog niet voldoende verbinding is, laat het landschap zien dat zij zelf misschien wel de grootste verbinder is.

Peter Hellinga

WERKEN IN EN AAN
HET LANDSCHAP
VERBINDT

De verbinding tussen mens, overheid en landschap

In alle media valt het wel te lezen, de druk op het landschap neemt toe. De slag om de ruimte, wordt het al vaak genoemd. Het Groningse landschap kraakt in haar voegen. Met recentelijk zelfs een poging om een deel van de woningbouwopgave van de Randstad te laten landen in het Noorden. In ruil voor een betere ontsluiting naar diezelfde Randstad. De solidariteit met landelijke opgaves, daar heeft Groningen al de nodige ervaring mee. Tot nu toe kwamen de inwoners en het landschap er zelden goed vanaf.

Herinrichting van het landschap

Datacenters, zonneparken, hoogspanningskabels en windmolens worden met vliegende vaart de grond uitgestampt. Ze domineren meer en meer de horizon van Groningen. Ook de verandering van het klimaat vraagt om een herinrichting van ons landschap. Er moeten bomen geplant worden, het grondwaterpeil moet in sommige gebieden weer omhoog, het water moet langer worden vastgehouden en de landbouw - als grootste landschapsbeheerder - transformeert naar natuurinclusief.

Het gezamenlijke thuis

Tegelijkertijd blijkt de betrokkenheid en vooral de waardering van de inwoners voor het landschap enorm, juist in Groningen. Het is indrukwekkend hoeveel initiatieven inwoners hebben

aangedragen voor het behoud en het versterken van het landschap bij Toukomst. En ook dat het bewonerspanel van Toukomst vervolgens zelfs een derde van het tot haar beschikking gestelde budget voor het landschap heeft gereserveerd. In de eindevaluatie van de RUG* concluderen de onderzoekers dat het Groningse landschap een onomwonden burgerbelang blijkt: "een ankerpunt voor identiteit en emotionele verbondenheid wat aanzet tot inzet en initiatief - niet vanuit particuliere belangen en om de eigen achtertuin te beschermen - maar vanuit de collectieve zorg om en voor het gezamenlijke thuis."

*Bock & Ubels (2021). Toukomst, de dromen en daden van inwoners voor de toekomst van Groningen. Eindrapport Evaluatie Toukomstpanel Rijksuniversiteit Groningen

HET LANDSCHAP HEEFT HAAR EIGEN VERHAAL EN IS OOK EEN BELANGRIJK ONDERDEEL VAN ONZE IDENTITEIT

Leefomgeving als samenhangend geheel

De nieuwe omgevingswet stelt overheden verplicht om participatie onderdeel te maken van hun besluitvormingsproces. Die verplichting is op zich al bijzonder. Waarom worden inwoners niet vanzelfsprekend betrokken bij de opgaves in hun gebied? De onderzoekers van het burgerpanel stellen dat "burgers anders kijken naar de toekomst dan overheden. En anders dan de meeste beleidsmakers, redeneren burgers niet vanuit separate sectoren, maar bekijken zij hun leefomgeving als een samenhangend geheel. Velen voelen zich emotioneel verbonden met Groningen en willen zorgdragen voor de toekomst van wat letterlijk en figuurlijk hun thuis is."

De terechte ontmoeting tussen burger, overheid en landschap

Landschapsbeheer Groningen is betrokken bij de Landschapswerkplaats van Toukomst. Deze is ingericht om de door het Toukomstpanel goedgekeurde plannen van burgers met elkaar te verbinden en tot uitvoering te brengen. Tegelijkertijd is Landschapsbeheer

Groningen in opdracht van de provincie in drie gebieden aan de slag met het Landschapsconvenant. Dit convenant, met professionele stakeholders en overheden, maakt een gezamenlijke uitvoeringsagenda voor het landschap. Deze twee sporen gaan elkaar ontmoeten. Dit wordt een bijzondere ontmoeting die niet eerder op zo'n schaal vertoond is in Nederland. Het wordt een meer dan terechte ontmoeting waarin de burger, de overheid en het landschap elkaar zullen gaan vinden.

Het verhaal van het landschap: onze identiteit

Het landschap? Jazeker, het landschap heeft haar eigen verhaal en is ook een belangrijk onderdeel van onze identiteit. Zo is kortgeleden de gebiedsbiografie van Westerwolde uitgebracht die het verhaal vertelt van het landschap van Westerwolde. Een forse pil, maar zeker een aanrader voor in de wintermaanden. Gebiedsbiografieën zijn in opkomst. Het landschap heeft ons veel te vertellen, te bieden en het geeft misschien wel de beste ankerpunten voor de vele ruimtelijke opgaves die op ons afkomen.

Het verhaal van het kerkepad Middelstum - Toornwerd

“Paden verbinden. Dat is hun eerste plicht en voornaamste bestaansreden”, zo schrijft Robert MacFarlane in het prachtige boek ‘De oude wegen’. Een leestip voor iedereen! Paden brengen je van A naar B. Maar oude paden hebben ook een cultuurhistorische waarde. Met andere woorden: historische padenstructuren dragen een verhaal met zich mee. En juist dat verhaal kan mensen met elkaar in verbinding brengen. Zo ook in Middelstum en Toornwerd.

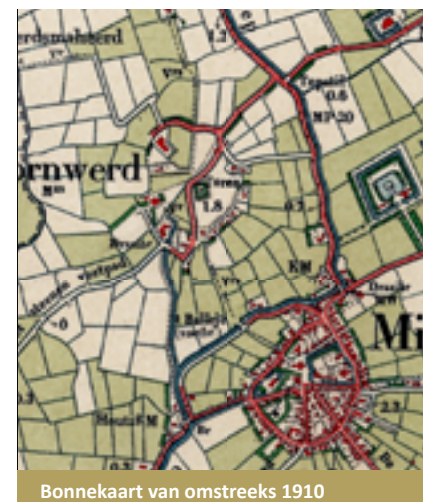
Atlas van Beckeringh van omstreeks 1781

In het voorjaar van 2021 ontstaat een mooie samenwerking tussen een lokale initiatiefneemster, de gemeente Eemsdelta en Landschapsbeheer Groningen. Aanleiding: het kerkepad tussen Middelstum en Toornwerd. Het pad zelf is in eigendom van de gemeente Eemsdelta en onderdeel van het dorpsommetje van Middelstum. Het pad wordt dan ook veel gebruikt door wandelaars. De grond rondom is van initiatiefneemster Willemijn Pastoor en haar man Menko Boersma. Willemijn geeft aan een deel van de grond graag te willen inrichten voor de buurt en voor recreanten. Maar ook voor het vergroten van de biodiversiteit op dit bijzondere stukje grond is één van haar wensen. Ze wil graag meer en diverser groen. Daarom wordt Landschapsbeheer Groningen ingeschakeld.

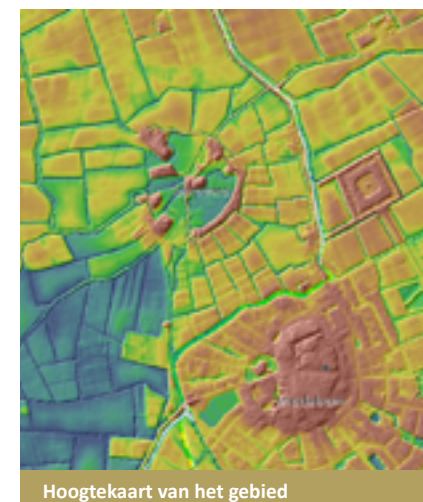
Het balkje

Op een prachtige uitsnede van een kaart uit de Atlas van Beckeringh van omstreeks 1781 is het kerkepad al duidelijk zichtbaar: een stippellijn als verbinding tussen de twee dorpen. Het pad is alleen bereikbaar via een voetgangersbrug over het Boterdiep. De brug wordt in de volksmond ook wel ‘het balkje’ genoemd. Voor de bewoners uit Middelstum en Toornwerd heel gewoon: hét balkje. Maar waarom heet die brug eigenlijk zo?

’PADEN VERBINDEN. DAT IS HUN EERSTE PLICHT EN VOORNAAMSTE BESTAANSREDEN

Bonnekaart van omstreeks 1910

Hoogtekaart van het gebied

Vanaf grofweg 1950 investeerde de landbouw in grondverbetering en schaalvergroting. Sloten werden gedempt, percelen werden samengevoegd en pleksgewijs werden hoogteverschillen geëgaliseerd. Op de Bonnekaart van omstreeks 1910 is het oude verkavelingspatroon rondom het kerkepad goed zichtbaar. Nog veel meer details zien we op de hoogtekaart

van het gebied. Elk perceel was goed ontwaterd en er lagen veel slootjes en afwatergeulen. En dát is ook de reden van de benaming ‘het balkje’. ‘s Winters was het open landschap tussen de twee dorpen zó nat, dat het slecht begaanbaar was. Er lagen balkjes, houten – later betonnen – loopplanken, over alle sloten, om zo met droge voeten aan de overkant te kunnen komen.

Wierde met doorns in het open landschap

Rondom het kerkepad van Middelstum naar Toornwerd is het landschap open. Dat is een kwaliteit die behouden moet blijven. De openheid tussen de twee wierdedorpen is een belangrijk kenmerk van het landschap. Toch kunnen we op een passende manier het landschap vergroenen en verrijken. Dat doen we door boom- en struiksoorten op strategische plaatsen te planten én door te kiezen voor soorten die passen in het gebied. Aan de kant van Toornwerd worden bijvoorbeeld sleedoorns aangeplant. Want de naam van het dorp zegt het al: Toorn is doorn en werd is wierde: wierde met doorns.

Spelen in en met het landschap

Naast het benutten van de oude sloten, wordt het geheel recreatief aantrekkelijk gemaakt. Op het schetsontwerp zie je twee balkjes over de sloten liggen, als referentie naar de balkjes van vroeger. Voor de kinderen van nu is het leuk en spannend om hier te spelen. Om leuk te kunnen spelen heb je echt geen speeltoestellen nodig:

met het gebruik van natuurlijke materialen gaat alles meer op in het landschap en de creativiteit van kinderen wordt meer geprikkeld. Een voorbeeld hiervan is een hutje van wilgentenen. Kriskras door het ingezaaide mengsel worden maaipaden gemaakt, zodat recreanten ook eens van het pad af gaan om het landschap op een andere manier te beleven.

’ MENS EN DIER EEN FIJNE PLEK GEVEN IN DIT WAARDEVOLLE LANDSCHAP

Realisatie

De plannen zijn gepresenteerd aan zowel Middelstum als Toornwerd en Willemijn kreeg veel enthousiaste reacties: “Mens en dier een fijne plek geven in dit waardevolle landschap was onze wens. We horen terug dat deze wens gedeeld wordt door anderen, zeker wanneer het open karakter behouden blijft.”

En er wordt doorgepakt: het ontwerp lijkt binnenkort al werkelijkheid te worden! De gemeente Eemsdelta zorgt voor stammateriaal en vanuit het project Bomen voor koeien van Landschapsbeheer Groningen wordt het plantmateriaal beschikbaar gesteld. Willemijn: “De gemeente leverde meteen al een enthousiaste bijdrage. Landschapsbeheer wist onze enthousiaste ideeën om te zetten naar concrete plannen en beide partijen dragen ook nog eens bij aan de realisatie van het plan. Dat is wat mij betreft een hele mooie samenwerking.”

Werken aan de Toukomst van Groningen

Het is in heel Nederland bekend dat Groningen al lange tijd gebukt gaat onder de aardbevingen en de gevolgen daarvan. Precies in een economische crisis ontstond de angst dat het aardbevingsgebied weleens leeg zou kunnen lopen. De woningen daalden behoorlijk in waarde en daarmee daalde ook het vertrouwen in de toekomst zienderogen. Voor de overheid aanleiding om 1,15 miljard euro beschikbaar te stellen om de directe leefomgeving van de inwoners van Groningen op te waarderen in de breedste zin van het woord.

Voor het beheer van het beschikbare geld is Nationaal Programma Groningen (NPG) opgericht. Dit samenwerkingsverband tussen Rijk, provincie en gemeenten moet verbindingen leggen tussen ideeën, initiatiefnemers en geld. In het programma werken inwoners, bedrijven, organisaties en overheden samen aan de toekomst van Groningen. Gericht op de economie, leefbaarheid, werken en leren en natuur en klimaat. Het grootste deel (805 miljoen euro) is beschikbaar voor het provinciale programma en de lokale programma's van gemeenten in het aardbevingsgebied. Daarnaast is er nog geld gereserveerd voor een aantal projecten, zoals het project Toukomst.

Toukomst: ideeën van en voor Groningers

Samen en met elkaar werken aan beter leven, wonen en werken in Groningen, dat is waar Toukomst over gaat. In 2020 zijn alle Groningers opgeroepen om ideeën te bedenken. 900 ideeën werden ingestuurd. Een panel van 20 Groningers bundelde en beoordeelde

de ideeën. Hier kwamen 59 bijzondere vernieuwende projecten uit. Voor de uitvoering hiervan is 100 miljoen euro beschikbaar. Samen met initiatiefnemers, bedrijven en organisaties is Toukomst druk bezig om de projecten uit te werken. Op basis van alle ingestuurde ideeën ontwikkelde bureau West 8 het Toukomstbeeld. Op naar de volgende fase: de uitvoering.

Landschapswerkplaats

Om alle ideeën, kennis en ervaring te bundelen en te komen tot een slagvaardige uitvoering is er een landschapswerkplaats in ontwikkeling. Deze werkplaats zal de komende jaren met de initiatiefnemers en professionele ondersteuning de geselecteerde ideeën tot uitvoering gaan brengen. Vooruitlopend daarop om een aantal ideeën snel tot uitvoering te brengen is een aantal pilots gestart. Het gaat hier om een gebiedsmatige aanpak. De

bedoeling hiervan is tweeledig: door de uitvoering al in het voorjaar van 2022 te starten laat men enerzijds zien dat er daadwerkelijk wat gaat gebeuren en anderzijds kan deze werkwijze een blauwdruk vormen voor de inrichting van de landschapswerkplaats. Zaken zoals wie gaat hier aan werken en welke rol hebben de verschillende partners, worden hier nader uitgekristalliseerd. Toukomst werkt hier samen met Prolander, Landschapsbeheer Groningen en de vereniging Groninger Dorpen.

De beoogde werkwijze heeft heel veel weg van het programma 'Dorpsvisie en Landschap' dat wij als Landschapsbeheer Groningen in het verleden met veel succes hebben uitgevoerd. We gaan daarom graag samen met de bewoners nadenken over de realisatie van de ideeën. Over het verdere verloop van het Toukomsttraject lees je de volgende editie meer.

Foto: Marieke Kijk in de Vegte

Streekbeheer Eemsdelta

Biodiversiteit, leefbaarheid, klimaat en groenonderhoud zijn terugkerende thema's die zowel bij gemeenten als inwoners spelen. Thema's die voor bewoners juist vaak reden zijn om zich in te zetten voor de eigen leefomgeving. Bewoners voelen zich steeds meer betrokken bij de eigen leefomgeving en gemeenten leggen graag meer taken neer bij die bewoners. Een win-win situatie? Om dat goed te laten verlopen moet dat wel goed ondersteund worden. Landschapsbeheer Groningen gaat daarom aan de slag met streekbeheer.

Met streekbeheer Eemsdelta bieden we structurele ondersteuning aan groene vrijwilligersgroepen en bewonersinitiatieven in het gebied van de voormalige gemeente Loppersum. Waar nodig faciliteren wij hen in de werkzaamheden, bijvoorbeeld door kennisdeling, opleiding en het beschikbaar stellen van gereedschap. We brengen verschillende vrijwilligersgroepen samen en betrekken (nieuwe) vrijwilligers bij hun leefomgeving. Zo worden veel praktische ondersteuningsvragen die bij de gemeente binnenkomen vlot en laagdrempelig opgepakt. Deze structurele aanpak is relatief nieuw binnen de provincie Groningen en biedt veel potentie voor de opgaven binnen het terugkerende beheer van het landschap.

Hoe past het initiatief in het landschap?

Landschapsbeheer Groningen heeft veel ervaring met het betrekken van mensen bij het landschap en het coördineren en faciliteren van vrijwilligersgroepen en bewonersinitiatieven. Wij bekijken lokale initiatieven

vanuit onze kennis en ervaring op het gebied van het Groningse (cultuur)landschap: past het initiatief in het landschap? Hoe zit het met de biodiversiteit? Of de leefbaarheid in krimpgebieden? Bovendien leggen wij de koppeling naar gemeentelijke en provinciale doelstellingen. Het is vaak een hele puzzel om het landschap voor de bewoners aantrekkelijk te houden en tegelijkertijd cultuurhistorische en landschappelijk waardevolle elementen en het leefgebied van plant en dier veilig te stellen. Gelukkig zijn wij ervaren puzzelaars!

Loket voor groen vrijwilligerswerk in de gemeente Eemsdelta

Streekbeheer draagt bij aan een sterke sociale cohesie in de gemeente en zorgt daarbij voor draagvlak en betrokkenheid voor landschap en natuur. In het pilotjaar brengen we de groene vrijwilligersgroepen en bewonersinitiatieven in kaart en positioneren wij ons als het loket voor al het groene vrijwilligerswerk. Door deze vrijwilligers en initiatieven te plaatsen op een interactieve kaart met cultuurhistorische en landschappelijk waardevolle elementen wordt inzichtelijk waar vrijwilligers werken en initiatieven leven. Tegelijkertijd wordt dan zichtbaar waar witte gebieden ontstaan: gebieden waar mogelijk kansen liggen voor nieuwe vrijwilligersgroepen.

Streekbeheer is het organiseren van structurele laagdrempelige begeleiding van vrijwilligers(groepen) bij landschapsbeheer.

GELUKKIG ZIJN
WIJ ERVAREN
PUZZELAARS!

Wat drijft de groene vrijwilliger?

Met groene vrijwilligers samenwerken en hen ondersteunen bij hun werkzaamheden is een van de kerntaken van Landschapsbeheer Groningen. Daarbij is het van belang om aan te sluiten bij de wensen en motivaties van vrijwilligers. Bij veel groene werkzaamheden zijn vrijwilligers enthousiast betrokken. Maar wie zijn nu die groene vrijwilligers en wat drijft hen?

Verschillende soorten en maten vrijwilligers

De redenen om groen vrijwilligerswerk te doen zijn onderzocht met een vragenlijst die is uitgezet door Wessel Ganzevoort, promovendus aan de Radboud Universiteit. De reacties op de vragenlijst geven inzicht in de achtergrond en betrokkenheid van groene vrijwilligers. De 3775 vrijwilligers die reageerden, waaronder Groningers, hebben een diverse achtergrond. Waarbij de grootste gedeelte bestaat uit mannen (63%) van gemiddeld 62 jaar die hoog opgeleid zijn (65% hbo+). Slechts 5% van de respondenten was jonger dan 40 jaar.

TOP 5

Beweegredenen groen vrijwilligerswerk

1. Bijdragen aan natuurbescherming en beheer
2. Verbonden zijn met de natuur
3. Buiten tijd doorbrengen
4. Zelf meer leren over de natuur
5. Samenwerken met mensen

Groene vrijwilligers kunnen verschillende werkzaamheden uitvoeren: herstellen en beheren van het landschap, tellen en waarnemen van planten en dieren, vertellen en informeren over de natuur en bijdragen aan bestuur en beleid. Groene vrijwilligers blijken sterk betrokken als ze eenmaal bezig zijn. Twee derde van hen is bij verschillende soorten werkzaamheden betrokken.

Verbonden met de natuur

Natuurgerelateerde waarden zijn belangrijke redenen om mee te doen aan groen vrijwilligerswerk. De meest genoemde motivaties zijn bijdragen aan natuurbescherming, verbonden zijn met en leren over de natuur en buiten werken. Op de vijfde plaats staat de verbinding met mensen: samenwerken met mensen. Toch zijn ook hier verschillen in de achtergrond. Jongeren zijn vaker betrokken omdat ze kunnen leren over de natuur en buiten kunnen zijn, terwijl ouderen samenwerken en verbondenheid met het gebied vaker noemen als redenen om betrokken te zijn.

'Ik werd ervoor gevraagd'

Groene vrijwilligers zijn ook van groot belang voor het betrekken van nieuwe groene vrijwilligers. Maar liefst driekwart raakte betrokken door directe contacten uit hun omgeving. Familie, vrienden of buurtgenoten of andere bekenden vroegen om mee te doen, vaak met werk dat ze zelf al deden. Naast het sociale netwerk spelen ook lokale kranten een belangrijke rol. Een kwart van de groene vrijwilligers raakte hierdoor betrokken.

Bronnen:

Ganzevoort, W. (2021). Groene vrijwilligers: Wie zijn ze, wat drijft hen? *De Levende Natuur*, 122, 197–201.
Ganzevoort, W., & van de Born, R. (2021). Groene vrijwilligers: Wie zijn ze, wat doen ze en wat drijft hen? *Institute for Science in Society*, Radboud Universiteit.

Samen de groene dorpsvisie in Oosternieland aanpakken

Het dorp Oosternieland wil groener, aantrekkelijker en biodiverser worden. Het bestuur van Dorpsbelang Oosternieland vroeg Landschapsbeheer Groningen om hierbij te helpen. Samen ontwikkelden we 'Dorpsaanpak Oosternieland'.

Oosternieland is een dijk- en wierdedorp met circa 150 inwoners in de gemeente Het Hogeland. Het dorp heeft in 2018 een dorpsvisie ontwikkeld om de leefbaarheid van het dorp te behouden en vergroten. Daarbij willen ze rekening houden met de bestaande kenmerken van het landschap. Dat omarmen we bij Landschapsbeheer Groningen.

"Wij houden altijd rekening met de karakteristieken van het betreffende landschap. Niet alleen bekijken we hoe het er nu uitziet, maar ook hoe het landschap zich door de jaren heen heeft ontwikkeld. Want landschappen zijn van grote cultuurhistorische waarde.", vertelt landschapsontwerper Rianne Luring.

"Oosternieland ligt bijvoorbeeld middenin het agrarische cultuurlandschap waarin rust, ruimte en openheid de kernkarakteristieken zijn. Wensen voor het vergroenen en beleven van het landschap en het dorp moeten daarmee in balans zijn."

Ideeënkaart

Rianne inventariseerde samen met collega Gerard van Looijengoed de wensen vanuit het dorp. Hierbij is ook de gemeente Het Hogeland aangehaakt, omdat het openbare groen hun eigendom is en ook door de gemeente wordt beheerd. Ook is Staatsbosbeheer gevraagd om mee te denken omdat één van de kolken nabij het dorp van Staatsbosbeheer is. Na een tweetal rondgangen door het dorp is de kennis die iedereen heeft aangedragen, samengebracht. Zo is een ideeënkaart ontstaan waarin alle mogelijke maatregelen zijn verwerkt.

Betrekken van de inwoners

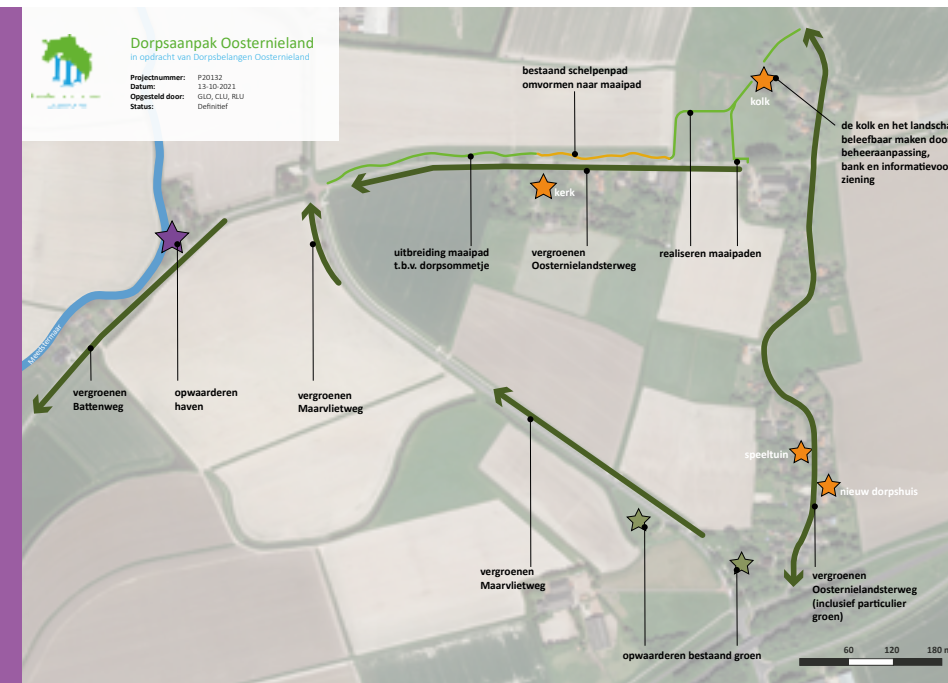
Om de bewoners te betrekken bij de plannen werd een dorpsavond georganiseerd. Hier wilden we niet alleen de ideeën toelichten, maar zijn we ook met de bewoners aan het schetsen geslagen om andere wensen, kansen en ideeën te verzamelen.

Alle aspecten van het landschap meegenomen

De kracht van deze dorpsaanpak is de integrale benadering van alle aspecten van het landschap. De maatregelen dragen bij aan de biodiversiteit, vinden hun basis in de historie van het dorp en het landschap, dragen bij aan de beleving van het groen en worden samen met de bewoners bedacht, uitgevoerd en onderhouden.

IDEEËNKAART

- De oude haven opknappen en de beleving met het water terugbrengen
- Mogelijkheden voor ommetjes verbeteren
- Bomen, struiken, kruidenrijke mengsels en bollen planten
- Beleving kolkterrein versterken
- Particulier groen aanpakken, bijvoorbeeld door het planten van hagen en fruitbomen

Bollen poten in samenwerking met Routebureau Groningen

Routebureau Groningen beheert onder andere het Wandelnetwerk in de hele provincie. Om de biodiversiteit langs het Wandelnetwerk te vergroten en het Wandelnetwerk nóg aantrekkelijker te maken voor de wandelaar, is het idee ontstaan om bollen te poten in samenwerking met Landschapsbeheer Groningen. En laat het Wandelnetwerk nu net ook langs de Oosternielandseweg in het dorp Oosternieland lopen. Dit initiatief sluit goed aan bij de plannen vanuit de 'Dorpsaanpak Oosternieland'. Tijdens de Natuurwerkdag van 6 november zijn daarom, vooruitlopend op de plannen, langs deze weg al bloembollen gepoot. "Als zo'n kans zich aandient, moet je die grijpen. Een mooi begin voor de dorpsaanpak.", aldus Rianne.

Van groen idee tot uitvoering

Hoe ontstaat nou zo'n groen idee? En hoe komt dit bij Landschapsbeheer Groningen terecht? Daarvoor stellen we enkele vragen aan Carme van der Linden van Dorpsbelang Oosternieland.

Hoe is het groene idee ontstaan?

We zijn een klein dorp met circa 150 inwoners. Een kleine kern is heel actief en denkt graag mee over de toekomst van het dorp. In 2018 ontwikkelden we gezamenlijk een nieuwe dorpsvisie. 1 van de 3 thema's daarvan is het behouden en vergroten van leefbaarheid. Met als belangrijke onderwerpen rust en roemte, verkeersveiligheid en groen. Nu moesten we alleen nog kijken hoe we het gingen doen.

En toen kwamen jullie uit bij Landschapsbeheer Groningen?

Ja. We waren aan het nadenken hierover terwijl we toevallig het jaarverslag van Landschapsbeheer bekeken. Hierin lasen we dat jullie groenprojecten ondersteunen in dorpen. Toen hebben we direct contact gezocht. In een kennismakingsgesprek met projectleider Gerard deelden we onze ideeën. Hij wilde ons graag helpen. Niet alleen bij het in kaart brengen van de ideeën,

maar ook bij de stappen daarna: het aanvragen van subsidie, het mede organiseren van een dorpsavond en de uitvoering.

Hoe gaat het betrekken van de andere bewoners?

We vinden het betrekken van de inwoners heel belangrijk. Ook omdat we de uitvoering met z'n allen willen doen. Daarom wilden we ook een dorpsavond organiseren. Iedereen komt daar met een andere agenda. De een denkt graag mee, de ander komt vooral kijken 'wat ze nu weer bedacht hebben en of ze daar geen last van gaan krijgen'. Maar het is echt iets van ons allen en dat werd gelukkig aan het eind van de avond al heel anders. Ook de inwoners die 'hun land kwamen beschermen', brachten uiteindelijk hele goede ideeën. Dat kwam mede door het enthousiasme van Rianne en Gerard. Zij namen ons mee in de geschiedenis van het cultuurlandschap. Daardoor ga je heel anders tegen dingen aan kijken. Hoe meer je erover weet, hoe meer je het ook ziet!

Hoe gaat het verder?

Op dit moment inventariseren Rianne en Gerard alle opgehaalde ideeën. Daarna komen ze met een concreet plan, zodat we hopelijk in het voorjaar aan de slag kunnen met de uitvoering. We zijn heel blij met het enthousiasme en de goede adviezen. Het voelt echt alsof we het samen doen!

Natuurwerkdag 2021

Het was weer een zeer geslaagde Natuurwerkdag dit jaar. Een recordaantal van maar liefst 947 vrijwilligers staken op 37 locaties verspreid over de provincie Groningen hun handen uit de mouwen. De provincie Groningen hun handen uit de mouwen staken. Dit jaar was er meer aandacht voor de basisscholen op de vrijdag. Samen met de kinderen van onder andere de scouting, hielpen op beide dagen maar liefst ruim 370 kinderen mee in ons prachtige landschap.

Van de ‘Natuurwerkdag’ 1989...

Door locatieleider Johanna Klatter

NIEUW... ZEIDEN ZE. MAAR WIJ DEDEN DIT AL 13 JAAR!

“We staan in Oldenzijl, op het land van Sietse. Hier staan mooie grote knotwilgen, maar er is sprake van achterstallig onderhoud. Al zeker 10 jaar zijn ze niet geknot. ‘Bomen op bomen’ zijn het geworden. Sietse is zelf te druk om deze knotwilgen te knotten. Als er niet iets gebeurt, dan moet hij de bomen noodgedwongen kappen. Andes bezwijken ze onder het gewicht van de steeds zwaarder wordende takken. Dat brengt mij op het idee om een knotgroep te vormen.

Ik vraag allerlei mensen om te helpen en uiteindelijk krijgen we 15 mensen op de been! Zo geschiedde dat we op dit perceel in 1989 onze eerste ‘natuurwerkdag’ hebben. We lenen zagen voor een gulden per zaag. Omdat de takken te dik waren om nog met de beugelzaag te doen maakt Landschapsbeheer Groningen het een week later af met behulp van de motorzaag. Vanaf dat moment komen we ieder jaar als knotgroep bijeen. Het is steeds een hele uitdaging om deze 30 bomen bij te houden. Via de lokale krant zoeken we extra vrijwilligers: ‘Kom ons meehelpen. Neem je eigen soepkop mee.’ Aanmelden ging via de telefoon, een

computer was er nog niet. We maakten ieder jaar zelf een grote pan met 10 liter linzensoep voor de hele groep.

In 2001 hoorde ik plots een oproep op de radio over de Natuurwerkdag van Landschapsbeheer Groningen. Nieuw... zeiden ze. Maar wij deden dit al 13 jaar! Vanaf toen zijn we mee gaan doen, want meeliften met de Natuurwerkdag kwam ons goed van pas. Voor publiciteit en extra deelnemers.”

Naar nu... Natuurwerkdag 6 november 2021

“Onze knotdag is ook in 2021 weer uitstekend verlopen! We waren om 9 uur op de locatie. Dit keer aan de Uithuizerweg in Uithuizermeeden. We hangen de vlag op aan het hek, goed zichtbaar vanaf de weg. Deelnemers uit verschillende windstreken arriveren. Tuinstoelen, EHBO-doos, koffie en gereedschap wordt uitgeladen. Ik doe mijn oranje hesje met opschrift ‘coördinator Natuurwerkdag’ aan en pak de veiligheidsinstructies erbij.

Ingrediënten linzensoep (10 liter)

750 gr. oranje linzen
500 gr. wortelen
6 uien
3 prei
500 gr. spekblokjes
500 gr. verse worst
2 knolselderij
4 l. bouillon
Kruidenbultje

Als de deelnemers er zijn geef ik een korte uitleg over wat we gaan doen en instructies over de veiligheid. Er komen 14 mensen helpen vandaag. Er is eenvoudig werk en werk waar ervaring en vakmanschap voor nodig is. Die laatste pakken de ervaren deelnemers op. Na enige tijd is er koffiepauze. Want hard werken in het landschap is fijn, maar een koffiepauze is ook zeer welkom. Om 12 uur is het tijd voor de lunch. In tegenstelling tot 20 jaar geleden wordt de soep nu gebracht door een cateraar. Mét soepkommen en lepels erbij.

Na de soep en de groepsfoto vertrekken de eerste mensen huiswaarts. ‘Heerlijk om je zo lichamelijk in te kunnen spannen op het vrije veld!’, roepen ze. Met de rest van de groep maken we het werk af. Moe maar voldaan keer ik naar huis. Tot de volgende (Natuur)werkdag!”

Actieplan Groene Vrijwilligers Groningen

Het groene vrijwilligerswerk is volop in beweging en groeit met de toenemende belangstelling van bewoners voor klimaat, natuur en landschap. Ook het sociale aspect van mensen ontmoeten en gezond bezig zijn wordt meer en meer belangrijk in tijden van zorgen rondom de pandemie. Dit zorgt voor een groei in vrijwilligerswerk. Goed voor het landschap, maar ook een uitdaging voor de groene organisaties om alles goed te organiseren met beperkte tijd en middelen.

Met het Actieplan Groene Vrijwilligers Groningen slaan Landschapsbeheer Groningen, Het Groninger Landschap, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, IVN Groningen, Natuur en Milieufederatie Groningen en de Agrarische Collectieven (West, Midden en Oost-Groningen) de handen ineen om groen vrijwilligerswerk samen beter te ondersteunen. De algemene ambitie hierbij is elkaar te versterken door meer samen te werken, de groene vrijwilligers efficiënter en effectiever te ondersteunen en (de organisatie van) het vrijwilligerswerk in de provincie Groningen beter in beeld te krijgen. Ook het behouden en opleiden van bestaande vrijwilligers en het werven van nieuwe vrijwilligers zijn aandachtspunten voor het samenwerkingsverband.

Tijdens de Natuurwerkdag op 6 november overhandigden we het Actieplan Groene Vrijwilligers Groningen aan gedeputeerde Henk Staghouter. We gaan graag verder het gesprek aan met de provincie Groningen, gemeenten en andere partners om gezamenlijke ambities en belangen te verkenen en de samenwerking uit te breiden.

De blauwe verbinding

Maren zijn natuurlijke waterlopen die in het noordelijke landschap van Groningen zijn ontstaan als kwelwatergeulen en prielen van het eb en vloed van de Waddenzee. Door de stijgende temperaturen na de laatste ijstijd smolten, vanaf de aanvang van ons huidige geologische tijdperk het Holocene, de ijskappen. Hierdoor steeg de zeespiegel en ontstond er door de getijden een kwelderlandschap in het gebied dat we nu kennen als het Wadden- en Wierdenlandschap. Vanaf de oudheid tot de vroege middeleeuwen voerden de kweldergeulen en prielen het zoute zeewater af en aan en zorgden voor natuurlijke vruchtbare afzettingen rond de kwelderwallen.

Het ontstaan van de eerste wierdedorpen

Rondom de 6e eeuw voor Chr. waren sommige kwelders zo hoog opgeslibd dat zich hier mensen konden vestigen. Eerst als nomaden die er hun vee lieten grazen, later vestigden deze kolonisten zich permanent op de hooggelegen gebieden. Door een stijgende grondwaterspiegel werden deze eerste bewoners die op dit vruchtbare gebied waren afgekomen, gedwongen om hun woonomgeving veilig te maken. De kwelder-, oeverwallen en natuurlijke zandkoppen werden opgehoogd met bijvoorbeeld mest, graszoden en afval. Zo ontstonden de eerste huiswierden die in veel gevallen uitgroeiden tot de huidige wierdedorpen.

Begin van waterbeheer

Om zich tegen het water te blijven beschermen begonnen de bewoners vanaf de 11e en 12e eeuw met de aanleg van de eerste dijken. De waterloop van veel maren werd hiervoor aangepast. Ook veranderde de functie. Vanaf nu worden de maren ook gebruikt als afwatering van zoet water en werden ze belangrijke transportaders. Het water verbond de dorpen en de mensen en was niet alleen meer een bedreiging. Bij de wierdedorpen werden voor het transport over water haventjes aangelegd die aansloten op het natuurlijke waternetwerk. Later werden deze havens gebruikt voor de afvoer van de zeer vruchtbare wierdegrond. Door bewustwording van de unieke historische waarde van de wierden werd dit afgraven vanaf 1943 aan banden gelegd.

Van de maren werden er vanaf de vroege middeleeuwen, deels gebruikmakend van deze oorspronkelijke watergangen, diepen en tochten gegraven. Het Damsterdiep en het Reitdiep zijn belangrijke waterwegen uit deze periode. Samen met de diepen gegraven door de monniken, de (slaper)dijken, haventjes bij de wierdedorpen en bruggen (tillen) zoals bijvoorbeeld de Steentil, zijn dit nog bestaande sporen uit deze periode.

Van nog weer latere perioden tot op heden zijn er sporen van waterbeheer te vinden in de vorm van de verdere aanleg van dijken, strekdammen, opstreckende sloten, dwarsgreppels, kanalen en uitwateringssluizen (zijlen). Voor het onderhoud van al deze waterstaatkundige ingrepen ontston-

DE GESCHIEDENIS LAAT ZIEN
HOE DE MENS MET WATER IS
VERBONDEN.

den in de middeleeuwen de eerste zijvesten, de latere waterschappen. Zo werd een start gemaakt met professioneel waterbeheer. In de loop van de geschiedenis zijn door waterbeheer de natuurlijke waterlopen steeds meer in banen geleid ten behoeve van veiligheid en landwinning in de vorm van polders.

Het verhaal van mens en water

De bedijkingen, de inpolderingen, het graven van diepen en tochten, het aanleggen van dammen, sluizen, tillen en havens heeft ervoor gezorgd dat het Wadden- en Wierdengebied tot op de dag van vandaag de geschiedenis laat zien van hoe de mens met het water is verbonden. Het wijdvertakte netwerk van waterlopen vormt een belangrijke structuur en speelt een belangrijke

rol in de ontwikkeling en cultuurhistorische samenhang van het landschap. De oorspronkelijk natuurlijke dooradering van maren en kweldergeulen is hier en daar nog terug te vinden in het landschap. Behoud en beheer hiervan is van groot belang voor de biodiversiteit, omdat zich hier vaak veel amfibieën, vlinders, bijen en vogels bevinden. Alle waterwegen tezamen geven het landschap vorm en vertellen het verhaal van het gebied. Naast de cultuurhistorische waarde van de waterlopen vormen ze ook een belangrijke schakel in het huidige waterbeheer en kunnen ze een bijdrage leveren aan nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen en opgaven. Water, zeker wanneer het bevaren kan worden, draagt daarnaast bij aan de belevingswaarde, de identiteit van de bewoners, het dorp en de samenleving. Kortom, water verbindt!

Herstel en ontwikkeling van maren en diepen

Landschapsbeheer Groningen kan ondersteunen bij initiatieven met betrekking tot herstel of ontwikkeling van maren en diepen en gebieden rondom de sluizen, bruggen en haventjes. Een voorbeeld hiervan is de ontwikkeling van de herinrichting van de Spijkstermaar. Het is een kleinschalig participatieproject waar we samen met bewoners kijken hoe het gebied kan worden heringericht ten behoeve van de biodiversiteit en recreatie in en langs het water. Daarbij wordt verbinding gezocht met de herinrichting van het oorspronkelijke havengebied van Spijk. Ook bij de Dorpsaanpak van Oosternieland kijken we hoe we samen met de bewoners de oude haven kunnen opknappen en de beleving van het water kunnen terugbrengen.

Samen kunnen we nog meer doen

Ons landschap is ons thuis. De betrokkenheid en de waardering van de inwoners voor het Groningse (cultuur)landschap stijgt. En niet alleen doordat we de afgelopen tijd zo massaal de natuur in trokken. Landschapsbeheer Groningen zet zich al bijna 40 jaar in voor herstel, behoud en ontwikkeling van het cultuurlandschap in de provincie. De waardering hiervoor neemt toe. Samen kunnen we nog meer doen.

UIT LIEFDE VOOR HET GRONINGSE LANDSCHAP

Donatie handgemaakte zeis

Niet alleen financieel of als vrijwilliger kun je ons steunen. Zo had Bert Dijksterhuis (links) nog een handgemaakte zeis uit 1976 ongebruikt in de schuur liggen. Na het lezen over onze zeiswerkzaamheden doneerde hij ons zijn zeis! Op de foto draagt hij de zeis over aan Christ van Beek, coördinator van onze vrijwillige zeisbrigade.

Om ons werk te doen zijn wij afhankelijk van subsidies en donaties. Subsidies ontvangen we van de provincie Groningen, de Nationale Postcode Loterij en diverse fondsen. Maar als particulier of bedrijf kun je ons ook heel goed steunen.

Word vriend

Als vriend van Landschapsbeheer Groningen help je ons om onze doelstellingen te realiseren door een jaarlijkse financiële bijdrage (vanaf € 15,- per jaar).

Word vrijwilliger

Ook als vrijwilliger kun je veel betekenen voor het Groningse cultuurlandschap. Als vrijwilliger kom je op de mooiste plekjes in de provincie waar menig ander niet komt. Wij faciliteren hierin en zorgen voor opleiding, begeleiding en coördinatie.

Doe een gift

Wil je ons graag iets schenken? Of heb je een specifiek landschapskenteken, project of gebied in gedachten voor jouw gift? Schenkingen aan ons zijn vanwege onze ANBI-status fiscaal aftrekbaar als gift. Indien je een periodieke schenking voor minimaal 5 jaar vastlegt heb je extra fiscaal voordeel.

Nalatenschap

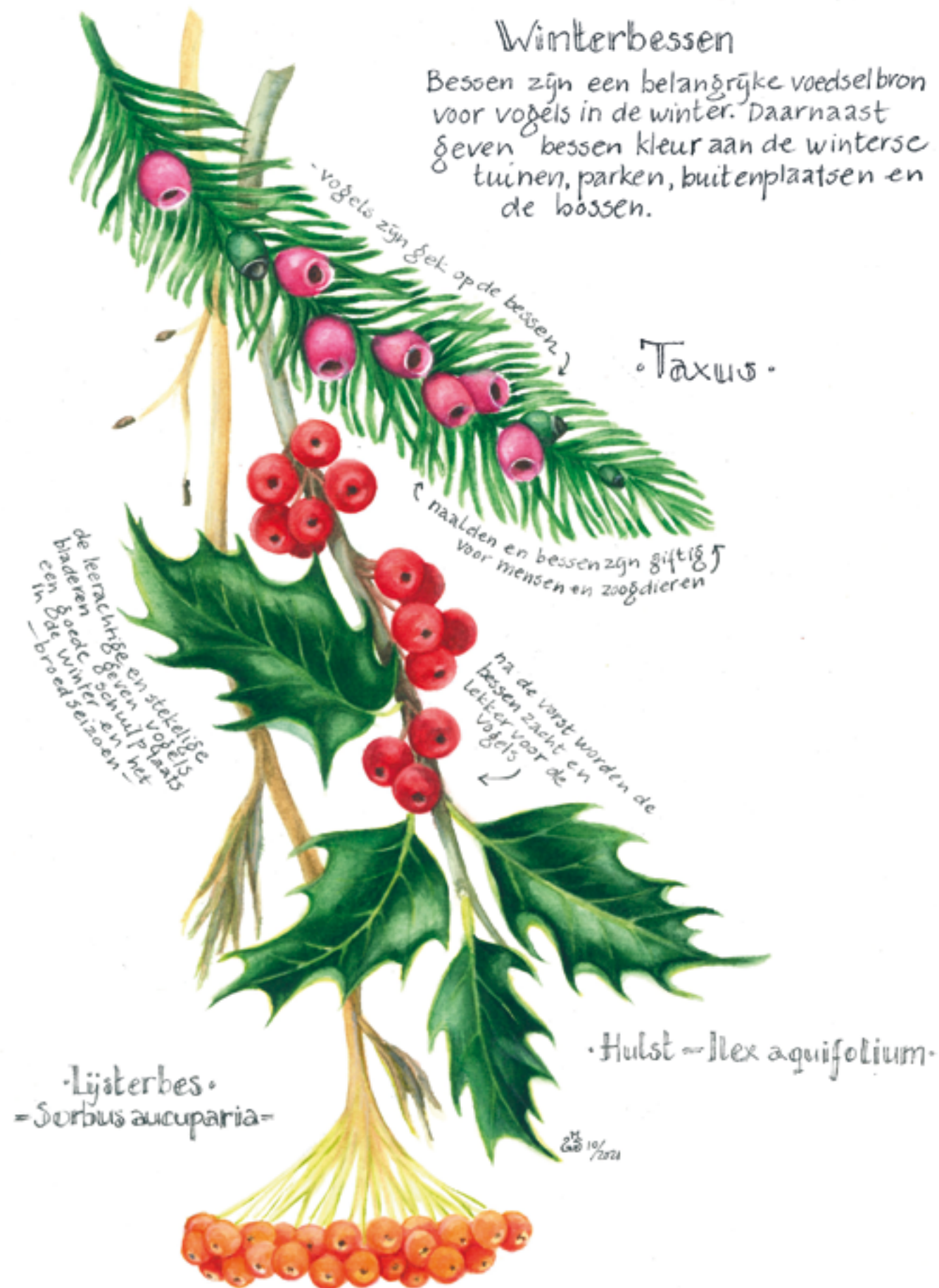
Met een nalatenschap aan Landschapsbeheer Groningen help je het streekelijke landschap ook in de toekomst te behouden en ontwikkelen voor mens, plant en dier.

Meer weten?

Kijk voor aanmelden of meer informatie op onze website. Wil je meer weten over schenkingen nalatenschappen en giften aan Landschapsbeheer Groningen? Neem dan contact op met Sytze Veenstra, financieel adviseur, via s.veenstra@landschapsbeheergroningen.nl of 050 - 534 51 99.

BOTANISCH SCHETSBOEK

BELEEF HET LANDSCHAP

Ten Boer en kloosters (12,7 km)

Een mooie wandeltocht langs eeuwenoude cultuurhistorie van voormalige kloosters en nog aanwezige molens. De wandeling start en eindigt bij de Kloosterkerk in Ten Boer.

Groningen en Friesland herbergden veel kloosters. Naar schatting wel 80. Ze waren gevolg van een religieuze opleving in Europa in de 12e eeuw. Ook Ten Boer kende tot 1485 een klooster. Nu staat er de imposante Kloosterkerk. Via 'de Widde Meul'n' en opvallende Araucaria's in Ten Boer, loop je langs een molen met balkgat en Fivelhuisje in Woltersum. Om daarna het voormalige kloosterterrein en mooie kerkje in Wittewierum te passeren. Via de merkwaardige Stoneyschuif in Ten Post wandel je terug naar Ten Boer.

Kloostertijd

Op het grondgebied van de voormalige gemeente Ten Boer hebben 4 kloosters gestaan. In Thesinge ontstond rond 1183 een van de eerste kloosters van Groningen. Dit Benedictijner nonnen-

klooster heette Germania. Het klooster van Wittewierum uit 1213, Bloemhof genaamd, is het meest bekend door de abten Emo en Menko die beiden een kroniek (soort dagboek) bijgehouden hebben. Hierin staat niet alleen de dagelijkse gang van zaken beschreven, maar ook de wereldlijke zaken uit de omgeving en veel informatie over de ontginning van het landschap. In Ten Boer is in 1295 een Benedictijner nonnenklooster gesticht bij een al bestaande nederzetting. Sint Annen was het laatst gestichte klooster 1345, dit klooster was van de Cisteciener orde.

Ontginning

Het landschap rond Ten Boer was rond 1100 vooral moerasachtig. De Stads- weg was de voornaamste verbinding- weg, maar transport gaat ook over het water en kleinere (kerke)paden. Er is veel minder transport dan tegenwoordig. De meeste bewoners leven van het land dat ze zelf bewerken. Wat boeren meer produceren gaat naar de dichtstbijzijnde markt of wordt geruild. De Fivel, de Delf en de Vismaar zijn belangrijke vaarwegen, maar ook voor de afwatering erg belangrijk. In die tijd zijn er nog geen dijken aan de Waddenzee. De riviertjes en maren stonden dan ook onder invloed van eb en

vloed. Omdat het land hier relatief leeg was konden kloosters grote gebieden ontginnen en zo enorme bezittingen verwerven. Rond 1200 werd begonnen met het aanleggen van dijken als zee- wering.

Wandelknooppunten

43 - 62 - 61 - 59 - 58 - 54 - 53 - 46 - 42 - 43

Meer informatie is te lezen op de website van Routebureau Groningen: www.routesingroningen.nl. Hier is de route ook als GPX/PDF te downloaden.

Bron: Wandelen in Grunnen, Edward Houting

